

Biblioteksstatistik i Sverige

Faktaunderlag till KB:s remissvar till Kulturutredningen

Christine Lindmark 2009-03-30

Innehåll

1. Forskningsbiblioteksstatistiken – fakta
2. Folkbiblioteksstatistiken – fakta
3. Skolbiblioteksstatistiken – fakta
4. Sjukhusbiblioteksstatistiken – fakta
5. Sammanfattande resonemang

1. Forskningsbiblioteksstatistiken

Bakgrund

Kulturrådet är huvudman för biblioteksstatistiken i Sverige. KB utför arbetet med forskningsbiblioteksstatistiken sedan 1988. KB bestämmer vad som ska samlas in och står för definitioner, granskning, analys och kommentarer till resultatet.

Leverantör för insamling och bearbetning av data har upphandlats och är just nu SCB. KB betalar för 2008 års insamling 174 000 SEK.

Insamlingen sker 1gång / år genom en webbenkät som ligger ute cirka en månad under perioden början av februari till början av mars.

Population 2007: 73 samverkansbibliotek (38 högskolebibliotek 34 specialbibliotek, 1 nationalbibliotek)

Resurser på KB: I nuläget ca 50 % av en tjänst

Kompetens på KB: I första hand bred kunskap och förståelse för forskningsbibliotekens verksamhet och god kännedom om relevanta standarder.

Årlig arbetsplan för forskningsbiblioteksstatistiken

Januari:

KB fastställer vilka bibliotek som skall ingå i statistiken samt i samråd med SCB blankettens utformning omkring den 18 januari.

KB levererar en reviderad upplaga av ”Definitioner” i pdf-format och i HTML-format till SCB omkring den 18 januari.

Likaså levererar KB blanketten ”Statistik över referensfrågor” i pdf-format till SCB. SCB tar fram blanketten för ”Besöksstatistik”.

Februari:

E-postbrev, som skrivs i samråd med KB och som i huvudsak innehåller teknisk information för ifyllandet av webbenkäten, skickas till samtliga bibliotek. KB:s handläggare samarbetar med KB:s licensgrupp kring e-resursstatistiken. KB:s webbsida med hjälpmaterial uppdateras. Uppgiftsinsamlingen startar runt den 11 februari.

Mars:

Uppgiftsinsamlingen avslutas primärt den 7 mars. KB och SCB svarar löpande på frågor från biblioteken. KB:s webbsida för forskningsbiblioteksstatistiken uppdateras dagligen. När insamlingsperioden är slut påminner SCB de bibliotek som inte lämnat in enkäten.

April:

Påminnelsearbetet avslutas senast den 4 april, varvid SCB levererar preliminära tabeller och diagram till KB som underlag till textskrivning till KB:s statistikrapport. KB analyserar materialet och skriver den årliga rapporten. Femårsöversikter av data sammanställs.

Maj/juni:

Definitiva tabeller och diagram levereras av SCB senast omkring den 5 maj. Tabeller och diagram skall ha utseende enligt överenskommelse mellan KB och SCB.

KB levererar textunderlag som Word-fil till SCB senast omkring den 15 maj.

SCB publicerar KB:s statistikrapport på SCB:s webbplats i slutet av maj/början av juni.

SCB levererar en Excel-fil med alla inmatade värden omkring den 25 juni.

KB publicerar femårsöversikten på KB:s webbplats.

KB gör en återkoppling till uppgiftslämnarna genom en enkel enkät.

Eventuell ny upphandling av leverantör av data inför nästa års insamling.

September, oktober, november

Analys av svaren från uppgiftslämnarnas enkät. Fortsatt analys av resultaten och av kommentarerna som kommit in under insamlingen av data. Båda delarna i syfte att förbättra den kommande enkäten.

Genomgång och analys av den kommande enkätens frågor, eventuella ändringar i enkäten.

Anpassning till revideringar i standarder. Revidering av definitioner. Utvecklingsarbete.

Publicering

En rapport publiceras årligen i början av juni. Den publiceras dels på KB:s webbplats dels på SCB:s webbplats. Under 2009 kommer delar av rapporten även att publiceras i tryckt form tillsammans med Kulturrådets redovisning av folkbiblioteksstatistiken.

Sedan 2008 publicerar KB även 5-årsöversikter av de statistiska data som förekommer i den årliga rapporten. Publiceringen sker på KB:s webbplats.

Internationell standard

Enkäten har sin nuvarande utformning sedan 2002 då genomgripande förändringar gjordes för att anpassa insamlingen av data till internationella standarder. De standarder som används är ISO 2789 och ISO 11620. Genom medlemskap i SIS deltar KB aktivt i revideringar och uppföljningar av relevanta standarder.

Utvecklingsarbete i KBs expertgrupp för biblioteksstatistik

För att förbättra och utveckla bibliotekens kvantitativa verksamhetsmätt har KB tillsatt en expertgrupp för biblioteksstatistik. Gruppens ambition är att representera alla typer av offentligt finansierade bibliotek, och att samla alla väsentliga aktörer på området. Gruppen är en framtidsgrupp, och ska inte ingripa i det pågående statistikarbetet.

Expertgruppen ska verka för:

- Tydligt ansvar och huvudmannaskap för biblioteksstatistiken
- Tydligt syfte med statistikinsamlingen inom olika biblioteksområden
- Tillförlitlig och användbar statistik som belyser bibliotekens verksamhet i hela sin

bredd

- Utveckling av mer sofistikerade verksamhetsmått grundade på statistiska uppgifter (nyckeltal, indikatorer etc.)
- Samordnat och flexibelt teknikstöd som kan användas på såväl nationell som lokal nivå
- Samordnad insamling, lagring, bearbetning och analys av statistik från olika bibliotekstyper, grundad på gemensamma tekniska lösningar
- God återkoppling av insamlade uppgifter på nationell och lokal nivå
- Kompetensutveckling och informations spridning kring biblioteksstatistik
- Kontakt med andra nationella och internationella organ för biblioteksstatistik

Mål för gruppens arbete:

- Revision av målen för statistikinsamlingen för alla bibliotekstyper (forskningsbibliotek, folkbibliotek, skolbibliotek, sjukhusbibliotek)
- Översyn av den statistik som samlas in, att den är relevant, tillförlitlig och speglar bibliotekens verksamhet
- Utveckling och implementering av gemensamt tekniskt system för statistikhantering
- Nationell samordning av biblioteksstatistik från olika bibliotekstyper
- Omvärldsbevakning av utveckling och trender inom biblioteksstatistik
- Dialog med statistiklämnarna på lokal nivå
- Kontinuerlig dokumentation av förekommande praxis
- Regelbundet återkommande statistikseminarier
- Information och diskussion om statistik i olika fora

Gruppen arbetar långsiktigt. Dialoger mellan uppgiftslämnare och respektive statistikansvarig inleds omgående. En översyn av statistikenkäterna sker under 2009. Parallellt inleds processen att utveckla ett gemensamt system för hantering av biblioteksstatistik.

Samarbete mellan KB och Kulturrådet

KB och Kulturrådet har under de senaste tre åren ökat sitt samarbete när det gäller biblioteksstatistik. Samarbetet har kanaliserats dels genom Sverigebiblioteket och dels i Expertgruppen för biblioteksstatistik. En överenskommelse om samarbete kring en förstudie till ett utvecklingsprojekt har undertecknats i februari 2009. Kulturrådet och KB kommer att presentera sitt samarbete på Biblioteksdagarna i Uppsala och en gemensam publicering av folkbiblioteksstatistiken och forskningsbiblioteksstatistiken för 2008 kommer att ske under 2009.

2. Folkbiblioteksstatistiken (klippt från Annette Johanssons kartläggning, se nedan)

Kulturrådet ansvarar för att årligen sammanställa och publicera folkbiblioteksstatistik. Sedan 1998 publiceras den i Kulturrådets publikationsserie *Kulturen i siffror*. Innan dess utgavs den i olika statistiska meddelanden. Ansvaret har varit Kulturrådets sedan 1976. Fram till 2005 hade Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att via postala enkäter samla in och sammanställa folkbibliotekens statistik. Mellan 2005 och 2007 har statistiken samlats in via en webbenkät. Insamling och bearbetning har under denna period utförts av företaget Statisticon AB, på uppdrag av Kulturrådet. Från och med 2008 sköter Kulturrådet alla delar av statistikprocessen själv, det vill säga insamling, sammanställning och analys. Det är möjligt eftersom organisationen nu har egen kompetens inom statistikområdet. Det är också ett sätt att

utveckla den interna statistikkompetensen samt att hålla nere kostnader och tid för upphandling av externa statistiktjänster.

Nytt för folkbiblioteken från och med verksamhetsåret 2008 är dels, som tidigare nämnts, att registrera statistikuppgifterna i Kulturrådets eget webbformulär, dels att mätningen av elektroniska medier utökas till att omfatta resurser som till exempel Naxos och Mediejukeboxen

Population 2007: 1 291 enheter. (290 kommunbibliotek och 1001 biblioteksfilialer)

3. Skolbiblioteksstatistiken (klippt från Annette Johanssons kartläggning, se nedan)

Kulturrådet ansvarar även för insamlandet av skolbiblioteksstatistik, ett ansvar man har haft sedan 1978/1979. Den senaste rapporten är från 2002, men under hösten 2008 har uppgifter samlats in till en ny rapport. Den beräknas vara klar för publicering våren 2009. Inför den pågående insamlingen bjöd Kulturrådet in 22 aktörer som kunde lämna synpunkter på utformningen av statistiken. I den aktuella undersökningen¹⁴ är resursfrågorna mer nyanserade, med fler olika svarsalternativ. Även frågorna som rör skolbibliotekens bestånd har utvecklats och omfattar fler valmöjligheter.

Population 2008: ca 6000 skolenheter

4. Sjukhusbiblioteksstatistiken (klippt från Annette Johanssons kartläggning, se nedan)

I Kulturrådets statistikuppdrag ingår att sammanställa uppgifter för sjukhusbiblioteken. I 2007 års statistikrapport ingår dock inga sjukhusbibliotek, eftersom verksamheterna inte upplever att det finns behov av årlig statistik, men också för att utformningen av nuvarande statistik upplevs som inaktuell i förhållande till dagens verksamhet. Den stora förändringen är att de allmänna sjukhusbibliotekens roll och funktion som resurs för sjukvårdspersonalens informationsbehov ökat. Det pågår ett aktivt samarbete mellan Kulturrådet och representanter för sjukhusbiblioteken för att anpassa statistikens utformning till dagens verksamhet.

Population: ca 100 enheter

5. Sammanfattande resonemang

Utveckling behövs

Arbetet med biblioteksstatistiken behöver stärkas och utvecklas. I takt med att kraven från bibliotekens respektive huvudmän ökar på att biblioteken ska kunna redovisa resultat och resursutnyttjande behövs också bättre och tillförlitligare statistik. För att åstadkomma detta måste bättre verktyg och en större och bredare kompetens utvecklas. På det sättet kommer bättre analyser att kunna göras såväl nationellt som regionalt och lokalt.

Det råder i stort sett enighet om vad som bör göras både mellan de myndigheter som idag samlar in biblioteksstatistik, d.v.s. KB och Kulturrådet, och KB:s expertgrupp för biblioteksstatistik, där alla bibliotekstyper är representerade och även Biblioteksförningen.

På agendan för utvecklingsarbetet står:

- Att utveckla en gemensam teknisk plattform för alla typer av biblioteksstatistik, där biblioteken både kan rapportera in och hämta ut statistik
- Att den statistik som samlas in ska vara relevant i förhållande till den verksamhet som bedrivs på biblioteken
- Att ge kompetensutveckling till uppgiftslämnarna t.ex. i form av seminarier
- Att regelbundet utvärdera insamlingarna tillsammans med uppgiftslämnarna
- Att genomgående ha en bättre dialog med uppgiftslämnarna
- Att utveckla forum där biblioteksstatistik diskuteras

Resurser krävs

Samarbetet mellan KB och Kulturrådet är mycket gott när det gäller biblioteksstatistiken vilket är en styrka för utvecklingen, men båda myndigheterna behöver se över resurstilldelningen till arbetet med biblioteksstatistiken. Den utveckling när det gäller biblioteksstatistiken som är önskvärd kan inte tillgodoses med befintliga resurser och befintlig kunskap.

Myndigheterna satsade under 2008:

- KB: cirka 50% av en tjänst och ca 180.000 i konsultarvode för att ta fram forskningsbiblioteksstatistiken
- Kulturrådet: medel motsvarande cirka 2 tjänster för den årliga enkäten till folkbiblioteken samt arbete med skol- och sjukhusbibliotekens statistik

Myndigheternas kompetenser är idag:

- KB: framför allt kunskap om verksamheten på forskningsbiblioteken och relevanta internationella standarder.
- Kulturrådet: kompetens inom statistikområdet och inom verksamhetsområdena folkbibliotek, skolbibliotek och sjukhusbibliotek.

KB:s nya roll

Om KB, så som Kulturutredningen föreslår, ska vara statistiksamlande myndighet för alla bibliotekstyper går KB från att hantera cirka 75 uppgiftslämnande enheter till att hantera cirka 7 500 enheter. Om KB ska verka i den utvecklingslinje som förespråkas i KB:s expertgrupp för biblioteksstatistik bör hanteringen läggas helt och fullt på KB och inte längre läggas ut på konsulter. För detta krävs såväl ökade resurser för att hantera och förvalta ett tekniskt system

och ökad kompetens vad gäller teknik, datainsamling och analys. Utöver detta tillkommer utökad kunskap om verksamheten inom de olika bibliotekstyperna och fördjupad kunskap om relevanta standarder.

De resurser och den kompetens som KB och Kulturrådet sammantaget förfogar över idag är inte tillräcklig för att utföra det uppdrag som efterfrågas och att genomföra den utveckling som krävs, vilket bör tas i beaktande när KB lämnar sitt remissvar till Kulturutredningen. Arbetet med biblioteksstatistiken kan synas vara en detalj i sammanhanget men kräver både kunskap och resurser om den ska vara till nytta för biblioteksverksamheten i Sverige.

Källor

Annette Johansson 2008, [Dikt eller verklighet...](#)

Expertgruppen för biblioteksstatistik <http://www.kb.se/bibliotek/referensgrupper/expertgrupp-statistik/>

KB:s sida för insamlingen av forskningsbiblioteksstatistiken
<http://www.kb.se/bibliotek/statistik/vagledning/>